

KIBRIS'IN STRATEJİK KONUMUNUN TÜRKİYE'NİN GÜVENLİĞİ VE EKONOMİK ÇIKARLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ayhan CANKUT*

ÖZ: Doğu Akdeniz'in en büyük, adası olan Kıbrıs, sahip olduğu ve Ada'ya adını veren bakır madeni zenginliği ve jeopolitik konumu nedeniyle tarih boyunca güç çekişmelerinin odağında yer almıştır. Anadolu, Ortadoğu ve Mısır bölgelerine etki edebilecek konumda olması Ada'yı askeri ve ekonomik açıdan önemli kılmıştır. Kıbrıs'ın stratejik önemi sebebiyle İngiltere, ABD ve AB tüm politikalarını bölgede stratejik üstünlük kurmaya yönelik yürütmekte ve Rumlardan yana taraftar tutum sergilemektedir. Anadolu kıyılarına 70 km mesafede olan Kıbrıs Adası'nın hasım bir devletin hakimiyetine geçmesi Türkiye'nin güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturacağı açıktır. Bu nedenle Türkiye'ye karşı açık açık düşmanca tutum sergileyen Yunanistan'ın hakimiyetine geçmesi kabul edilemeyecek bir durumdur. Yunanistan ilk kurulduğu yıllardan başlayarak Büyük Yunanistan hayali Megali İdea kapsamında adanın Yunanistan'la birleşmesi anlamına gelen Enosis hedefine ulaşmaya gayret etmekte, Kıbrıs Rumları da bu doğrultuda hareket etmektedir. Rum-Yunan ikilisinin Enosis hedeflerinden vaz geçmemesi ve Kıbrıs Türklerinin haklarını tanımak istememeleri yüzünden Kıbrıs meselesi hala çözüme kavuşturulamamıştır. Kıbrıs Adası'nın çevresinde hidrokarbon enerji kaynakların keşfedilmesi bölgenin önemini ekonomik açıdan artırmıştır. Bu çalışmamızın amacı, Türkiye'nin güvenliği ve ekonomik çıkarlarının korunabilmesi için Kıbrıs'ta kalıcı ve Türklerin haklarını koruyacak adil bir çözümün sağlanması gerektiğinin, bunun da ancak KKTC'nin bağımsızlığının uluslararası alanda tanınması ile mümkün olacağını ortaya konmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Doğu Akdeniz, Petrol, Doğalgaz, Enosis.

The Effects of Cyprus' Strategic Position on Turkey's Security and Economic Interests

ABSTRACT: Cyprus, the largest island in the Eastern Mediterranean, has been at the center of power struggles throughout history due to its copper mine richness and geopolitical location, which gives the island its name. Being in a position to influence Anatolia, the Middle East and Egypt regions has made the island important militarily and economically. Due to the strategic importance of Cyprus, the UK, the USA and the EU carry out all their policies towards establishing strategic superiority in the region and show a biased attitude towards the Greeks. It is clear that the domination of the island of Cyprus, which is 70 km away from the Anatolian coast, by an adversary state will pose a great threat to Turkey's security. For this reason, it is unacceptable for Greece, which has an openly hostile attitude towards Turkey, to come under its domination. Greece has been trying to reach the goal of

* Dr. Öğretim Üyesi, Çağ Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yenice/MERSİN, ayhancankut@cag.edu.tr/a.cankut@hotmail.com., ORCID 0000-0001-8890-2727.

Enosis, which means the union of the island with Greece, within the scope of Megali Idea, the dream of Great Greece, and the Greek Cypriots are acting in this direction. Since the Greek-Greek duo did not give up on their Enosis goals and did not want to recognize the rights of the Turkish Cypriots, the issue in Cyprus still could not be resolved. The discovery of hydrocarbon energy resources around the island of Cyprus has increased the importance of the region economically. The aim of this study is to demonstrate that in order to protect Turkey's security and economic interests, a permanent solution in Cyprus that will protect the rights of the Turks must be provided, and that this will only be possible with the international recognition of the independence of the TRNC.

Key Words: Cyprus, Eastern Mediterranean, Oil, Natural Gas, Enosis.

GİRİŞ

Kıbrıs, Türkiye açısından tarihi, sosyolojik ve jeostratejik açıdan son derece önemlidir. Osmanlı Devleti tarafından 1571 yılında fethedilmesinden sonra ve 1974 Barış Harekatı'nın ardından Anadolu'dan adaya göç ederek yerleşen Türkler Kıbrıs'ın Türk nüfusunu oluşturmaktadır. Bu itibarla Türkiye'de yavru vatan olarak da adlandırılmaktadır. Üzücüdür ki 1950'li yıllardan başlayarak Türkiye gündeminde çözüm bekleyen bir mesele olarak da yer almaktadır. Bu mesele Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan sorunların da başında yer almaktadır. Diğer Türk-Yunan sorunları gibi bu meselenin de yakın zamanda çözülmesi pek mümkün değildir. Kıbrıs meselesi başka bir incelemenin konusudur. Burada Kıbrıs meselesi diye bir mesele olduğundan bahsetmemiz, Türkiye'nin güvenliği ve ekonomik çıkarları açısından taşıdığı önemin anlaşılabilmesi açısından gerekli olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Doğu Akdeniz'in en büyük, adası olan Kıbrıs, 3.572 mil² (9.251 km²) yüzölçümüyle Sicilya ve Sardunya'nın ardından sıralamada Akdeniz'in üçüncü büyük adası olarak yer almaktadır. Türkiye'ye uzaklığı sadece 40 mildir.¹ Ada oldukça eski ve zengin bir tarihe sahiptir. Barındırdığı ve adaya adını veren bakır madeni zenginliği ve jeopolitik konumu nedeniyle tarih boyunca güç çekişmelerinin odağında yer almıştır. Coğrafi olarak Anadolu, Ortadoğu ve Mısır bölgelerine etki edebilecek konumda olması adayı askeri ve ekonomik açıdan önemli kılmıştır. Özellikle Anadolu açısından tarih boyunca bu önemini koruya

¹ A.Suat Bilge, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Türkiye Sovyetler Birliği Münasebetleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası, Cilt:1 (1919-1973)**, Haz.: Mehmet Gönlübol vd., Ankara Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yay.: 558, Ankara, 1987, s.337.

gelmiştir.² Kıbrıs'ın stratejik önemi sebebiyle İngiltere, ABD ve AB tüm politikalarını bölgede stratejik üstünlük kurmaya yönelik yürütmekte ve Rumlardan yana tarafgir tutum sergilemektedir.

Türkiye'nin güney sahillerine çok yakın bir konumda olan Kıbrıs Adası coğrafi olarak da Anadolu'nun bir parçası olduğu rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Antalya'nın doğusu ile Mersin'in batısı arasında kalan ve güneye doğru kavisli bir yapısı olan Taşeli Platosu'nun kıta sahanlığının bir parçasını oluşturur. Kıbrıs Adası'nın kuzeyinde doğu batı istikametinde uzanan sıra dağlar doğudan Amanos Dağlarının, batıdan ise Tahtalı Dağlarının uzanımını takip eder. Özetle derinliği fazla olmayan ve Anadolu kıyılarına çok yakın bir konumda olan Kıbrıs Adası'nın Torosların bir parçası olduğu ve Anadolu ana karasına bağlı olduğu görülmektedir. Kıbrıs Adası'nın yönetsel dağılımı özetle şu şekildedir: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), adanın %34'üne karşılık gelen 3155 km², Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), adanın %60,1'ine karşılık gelen 5.568 km², İngiliz üsleri, adanın %3'ü olan 278 km² ve Barış Gücü'nün kontrol ettiği ara bölge adanın %2,7'si büyüklüğünde 250 km² alana sahiptir.³ Haritada bakıldığında da adeta yapbozun bir parçası gibi Ada'nın Karpaz bölgesinin silüeti İskenderun körfezinin şekline uymaktadır.

KKTC'nin çevre ülkelere uzaklığı şu şekildedir: Kuzeyinde Türkiye 70 km, doğusunda Suriye 102 km, Lübnan 165 km; güney doğusunda İsrail 233 km, güneyinde sınır komşusu GKRY, Mısır 347 km; kuzey batısında da Yunanistan 835 km mesafededir. KKTC'nin 2011 yılı yapılan sayımlar itibariyle nüfusu 286.257'dir.⁴ Bu bilgilere göre Kıbrıs'ta azımsanmayacak sayıda Türk nüfusu bulunmakta ve uzaklık olarak en yakın mesafede Türkiye bulunurken Ada'da hak iddia eden Yunanistan ise en uzak mesafede bulunmaktadır. Bu durum da Türkiye'nin neden Kıbrıs ile ilgisini kesmemesi gerektiğini ve Türkiye açısından ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

I. Kıbrıs'ın Jeostratejik Konumu ve Uluslararası Önemi

Kıbrıs Adası coğrafi olarak Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birbirine yaklaştığı Doğu Akdeniz bölgesinde önemli bir konuma sahiptir. Ayrıca tarihi büyük uygarlıkların beşiği

² Sadi Somuncuoğlu, *Sorularla Belgelerle Kıbrıs-Çözüm mü? Çözülme mi?*, Zembil Basımevi, Ankara, 2003, s.25.

³ Erdal Yurdakul, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılaplarının Kıbrıs'ta Uygulanması*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2002, s.3-4.

⁴ KKTC Enformasyon Dairesi, "Coğrafi Bilgiler", <https://pio.mfa.gov.ct.tr/cograf-bilgiler> (erişim 18.07.2022)

konumunda olan bölgelerin merkezinde yer almaktadır. Bu konumu nedeniyle Anadolu, orta Doğu ve Mısır uygarlıklarından büyük ölçüde etkilenmiştir. Arkeolojik araştırmalara göre Ada'daki ilk medeniyet izleri Anadolu kültürünü yansıtmaktadır. Bu da en eski halkının Anadolu'dan gelmiş olduğunu göstermektedir. Ada'da bol miktarda bulunan sedir ağaçları ve bakır madenleri nedeniyle yakın bölgelerdeki ticaretle ve denizcilikle uğraşan milletlerin ilgisini celbetmiştir. Böylelikle tarihi süreç içerisinde Orta Doğu ve Mısır kültürleri ile de etkileşime girmiştir. Asya'dan kervanlarla Orta doğu bölgesine taşınan malların, buradan Avrupalı tüccarlar vasıtası ile Batı'ya aktarıldığı Orta Çağ döneminde Kıbrıs önemli gir geçiş noktası görevi üstlenmiştir. Bir nevi Doğu ile Batı'nın birbirine açılan penceresi veya kapısı gibi bir öneme sahip olmuştur.

Kıbrıs günümüzde de stratejik açıdan önemini korumaktadır. Kendisi stratejik bir hedef olduğu gibi birçok stratejik bölgeyi de kontrol edebilecek bir konumdadır. Stratejik hakimiyet teorilerinin önem verdiği Ada bölgeye yakınlığı ve kontrol altında bulundurma yetkinliğini mümkün kılması nedeniyle Orta Doğu bölgesinde çıkarılan petrolün dış dünyaya pazarlanmasında kullanılan güzergahı kontrol edebilecek bir konumdadır. Bölgede petrol ve enerji yatakları nedeniyle çıkması muhtemel bir savaşta askeri üs olarak kullanılabilir. Yine Anadolu üzerinden veya Orta Doğu bölgesinden başlamak üzere Süveyş Kanalı ve Afrika'ya uzanan istikameti etkileyecek konumdadır. Süveyş Kanalı üzerindeki etkinliği sebebiyle Akdeniz'den Hint Okyanusu ile Büyük Okyanus'a ulaşımı da kontrol altında bulundurur. Kıbrıs'ta söz sahibi olmaları ve askeri üs kurmaları halinde, Orta Doğu ve Süveyş Kanalı üzerinde hakimiyet tesis etmeyi amaçlayan büyük devletlere büyük avantaj sağlar. Hava Hakimiyet Teorisi açısından Doğu Akdeniz'de hava gücünün dört bir istikamette yönlendirilmesinde önemli bir hava platformu görevi üstlenebilir.⁵ Bu özelliği nedeniyle doğal "uçak gemisi" olarak nitelendirilebilir.⁶

Büyük bir sömürge imparatorluğu olan ve sömürgelerine ulaşım maksadıyla kullandığı deniz yolları güzergâhındaki stratejik yerlerde askeri üs edinme gereği hisseden İngiltere, yukarıda belirttiğimiz stratejik konumu nedeniyle Kıbrıs'ta da hakimiyet kurmak istemiştir. En büyük sömürgesi olan Hindistan'a ulaşım bu bölgede sağlanıyordu. Bu sebeple ulaşım yollarının emniyeti açısından hem Kıbrıs hem de Süveyş kanalı çok önemliydi. Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya yenilerek 3 Mart 1878'de imzaladığı Ayastefanos Anlaşması ile

⁵ İsmail Bozkurt, "Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", **Avrupa Birliği Kışkırcısında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ks.2, Haz.: İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efegil, HD Yayıncılık Matbaacılık Tanıtım Ltd. Şti., Ankara 2001, s.9.

⁶ M. Necati Özfatura, "KKTC'de Bizans Oyunu", **Yeni Kuvayı Milliye Dergisi**, S 7, İstanbul 2003, s.22.

Rusya'nın Akdeniz'de İngiltere'nin menfaatlerini tehdit eder hale gelmesi İngiltere'yi harekete geçirmiştir.⁷ İngiltere Osmanlı Devleti ile yapmış olduğu 4 Haziran 1878 tarihli "Kıbrıs Anlaşması" vasıtasıyla yıllık "92 bin altın" ödemek şartıyla adanın yönetimini geçici olarak devralmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nı bahane eden İngiltere 29 Ekim 1914 tarihinde Kıbrıs'ı egemenliği altına almıştır.⁸ Kıbrıs, stratejik konumu itibarıyla günümüzde İngiltere için askerî güç bulundurma açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple, İngiltere 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken Ada'nın yönetimini devretmiş ancak, Zürih ve Londra Anlaşmaları ile Dikelya ve Ağrotur askeri üslerini kurma hakkını elde etmiştir.⁹ Orta Doğu petrol zenginliği, Kıbrıs çevresinde yeni keşfedilen hidrokarbon enerji kaynakları Kıbrıs'ın stratejik öneminin artmasına neden olmuştur. İngiltere'nin askeri üslerinin önemi de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Yunanistan'ın Kıbrıs politikası Megali İdea kapsamında Enosis'in yani Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi hedefine yönelik olarak devam etmektedir. Yunanistan, Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki etkinliğini sonlandırabilirse, Ege Denizi'nde adalar vasıtasıyla sahip olduğu Türkiye'yi kuşatma imkanını güneyde Akdeniz'de de elde edebilecektir. Böylelikle ebedi bir düşmanlık beslediği Türkiye'ye karşı askeri yönden bir üstünlük elde edebilecektir. Tabii ki bu durum Türkiye açısından kabul edilemez. Çünkü bu durumda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hakimiyeti ortadan kalkacak, ayrıca herhangi bir müttefik desteğinin sağlanması da tehlikeye girecektir. Yunanistan'a Türkiye'nin güney sahillerine yönelik düzenleyebileceği askeri harekâtlara lojistik ve askeri üsler bakımından katkı sağlayabilir. Yunanistan denizde sağlayabileceği üstünlüğe ilaveten bölgedeki hava üstünlüğünü de lehine çevirebilir.¹⁰ Yunanistan böylelikle Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Süveyş Kanalı üzerindeki güvenlik politikalarının yönlendirilmesinde söz sahibi konuma gelebilecek ve Türkiye'ye karşı büyük bir üstünlük tesis edebilecektir.

Akdeniz, Asya, Afrika ve Avrupa Kıtalarının ortasında ve karşılıklı iletişimi sağlayan önemli bir konuma sahiptir. Avrupa'nın Asya ve Afrika ile ticaret yolları büyük bir oranda Akdeniz'den geçmektedir. Bunun yanında Asya'dan veya Afrika'dan Avrupa'ya yönelen mülteci hareketleri de yoğunlukla Akdeniz vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Askeri harekât açısından da Afrika'nın kuzeyinden yöneltilecek tehditlerin önlenmesi veya tam tersi

⁷ Soyalp Tamçelik, **Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Geçışı (1878-1919)**, KKTC Cumhurbaşkanlığı Basımevi, Lefkoşa 1997, s.6.

⁸ Bozkurt, a.g.e., s.11.

⁹ Vehbi Zeki Serter, **Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2008, s.5-6.

¹⁰ Serter, a.g.e., s.6.

Avrupa'dan Afrika'ya yöneltilecek hareketlerin emniyeti Akdeniz'e hakim olmayı gerektirir. Dünya güç dengelerinde önemli bir aktör olan Avrupa Birliği (AB), 2000 yılı itibariyle Doğu Avrupa ülkelerini kapsayacak şekilde genişleme politikası uygulamaktadır. Kuzey Denizi hariç petrol kaynaklarından yoksun olan tüm Avrupalı devletler petrol ihtiyaçlarını büyük oranda Orta Doğu'dan temin etmektedir. Petrole olan ihtiyacın giderek artması AB ülkelerinin dikkatini bölgeye yöneltmektedir. Bu ortamda Akdeniz'de hâkimiyet tesis etmeye yönelik bir politika uygulaması AB açısından gerekli hale gelmiştir. Bu da ancak Akdeniz'de stratejik konuma sahip olan Cebelitarık Boğazı, Malta, Girit ve Kıbrıs Adalarını kontrol etmekle sağlanabilecektir. AB Akdeniz'de elde edeceği hâkimiyet ölçüsünde global bir güç olarak dünyada söz sahibi olabilecektir.¹¹ Buradan anlaşılacağı üzere Akdeniz ve özellikle de Orta Doğu bölgesi AB için jeostratejik öneme sahiptir. Doğu Akdeniz'de Kıbrıs çevresinde yeni bulunan hidrokarbon enerji yatakları ve Orta doğu bölgesinde süre gelen güç çekişmeleri Kıbrıs Adası'nı stratejik olarak daha da önemli hale getirmektedir.

Kıbrıs meselesinin Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan sorunların da başında yer aldığını belirtmiştik. Rum-Yunan ikilisi Enosis emellerinden vaz geçmiş değiller ve bu emellerini de AB üyeliğini Türkiye ve Kıbrıs Türklerine karşı bir silah olarak kullanarak gerçekleştirmeye gayret etmektedir. AB ülkeleri de Rum-Yunan ikilisinin bu hedefine bilerek destek olmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken imzalanan uluslararası anlaşmalara ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na göre tek taraflı olarak uluslararası anlaşma yapma hakkı olmayan GKRY, 3 Temmuz 1990 tarihinde sanki tek resmi temsilcisiymiş gibi Kıbrıs'ın tamamı adına AB'ye o zamanki adıyla AT'a tam üyelik başvurusunda bulunmuş, AB tarafından da başvuru kabul edilmiştir. Dönemin Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Perez De Cuellar, bu üyeliğin çözüm sürecinde her iki toplumun ortak karar vereceği bir konu olduğunu açıklamıştır. Ancak AT Komisyonu, başvuru ile ilgili kararını alırken, "Avrupa kimlik ve karakterinin teyit edilmesi Kıbrıs'ın, Topluluk ile ilişkisini gerektirmektedir." açıklamasını yaparak Kıbrıs'ın Avrupa'nın bir parçası olduğunu vurgulamıştır. GKRY'nin üyelik başvurusunun ardından dönemin Yunanistan Savunma Bakanı Arsenis'in, Kıbrıs'ın artık Avrupa savunma alanı içerisinde yer aldığı, Avrupa sınırlarının Kıbrıs'ı da kapsadığı ve bunun Kıbrıs Helenizm'inin bir zaferi olduğu açıklaması da Rum-Yunan ikilisinin Enosis'i hedeflediklerini açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye'nin 1995'te AB ile Gümrük Birliği Anlaşması imzalaması, AB'nin Kıbrıs meselesine müdahil olmasına zemin hazırlamış ve

¹¹ Ali Fikret Atun, **Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği**, Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği Yayını, Lefkoşa 2001, s.19-21.

Yunanistan'ın anlaşmayı veto edeceği tehdidinde bulunması sonucunda da Rumlar ile üyelik müzakerelerini başlaması kabul edilmiştir.¹² Maalesef Türkiye bu gelişmeye karşı koyamamıştır.

GKRY'nin AB üyelik başvurusu 1 Mayıs 2004 tarihinde kabul edilerek Kıbrıs'ın resmen AB üyeliği gerçekleşmiştir. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklamayla, AB'ye katılacak olan Rumların, Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil etmeye yetkili olmadıkları, eşit statüye sahip Kıbrıs Türkleri veya Kıbrıs Adası'nın tamamı üzerinde yetki veya egemenliklerinin de bulunmadığı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Türklerine zorla kabul ettirilemeyeceği, Rumların ayrı bir yönetimleri olduğu ve Kıbrıs Türklerini veya Kıbrıs'ın tamamını temsil eden yasal hükümet olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca bu açıklamada, Türkiye'nin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımaya devam edeceğini, GKRY'nin AB'ye girişinin Türkiye'nin 1960 Anlaşmaları ile sahip olduğu Kıbrıs üzerindeki hak ve yükümlülüklerine hiçbir şekilde haleldar edemez denerek, Rumların uzlaşmaz tutumları sonucu ortaya çıkan yeni koşullara göre Türkiye'nin resmi tutumunun, bu temel düşünceler ile hukuki ve siyasi gerçeklere dayandığı ifade edilmiştir.¹³ GKRY'nin Kıbrıs'ın tamamını temsilen AB'ye girişi ile yaratılan bu oldu bitti, BM ve AB'nin Kıbrıs Anayasası'nın geçerli olduğunu kabul ettiklerini belirten görüşlerine aykırıdır. Uluslararası nitelikteki ve hala geçerli olan 1959'da imzalanan Zürih-Londra garanti Antlaşmalarına göre Rum kesiminin, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte üye olmadıkları herhangi bir siyasi ve ekonomik üye olması mümkün değildir. Kıbrıs Anayasası'nın 50'nci maddesi gereği de Türkiye'nin veto hakkı vardır.¹⁴ Bu bilgiler ışığında Türkiye Dışişleri Bakanlığının yaptığı açıklamanın yerindeliği ve Türkiye'ni haklılığı net olarak görülmektedir.

II. Kıbrıs'ın Jeostratejik Konumunun Türkiye Açısından Taşıdığı Önem

II.1. Kıbrıs'ın Türkiye Açısından Stratejik Önemi

Doğu Akdeniz'deki jeostratejik konumu ile Kıbrıs Adası Türkiye'nin ekonomik çıkarları ve güvenliği açısından son derece önemlidir. Konumu itibariyle Türkiye'nin güney kıyılarının güvenliğine tesir eder. Türkiye'nin hasımını olan bir gücün kontrolü altına girmesi

¹² Somuncuoğlu, a.g.e., s.41-43.

¹³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili Açıklaması (1 Mayıs 2004)". https://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-_1-mayis-2004_tr.mfa (erişim 20.07.2022).

¹⁴ Somuncuoğlu, a.g.e., s.44-45.

Türkiye'nin güney kıyılarının savunulmasını tehlike altına sokar. Yine Kıbrıs'ta hakimiyet elde eden düşman unsurlara Türkiye'nin derinliklerine yönelik hava harekatı düzenleme imkanı sağlar. Deniz ticaret yollarını kontrol eden konumu nedeniyle, Türkiye'nin Akdeniz'deki limanları vasıtası ile dış dünyayla kuracağı ekonomik ilişkileri tehdit ederek, ihracat ve ithalatını tehlikeye sokabilir veya kolaylaştırabilir. Kıbrıs'ın bu stratejik öneminin farkında olan Yunanistan'ın hedefi, Enosis'i gerçekleştirerek Kıbrıs'ta tamamen hakimiyeti sağlamayı takiben Türkiye'yi güneyden kuşatmak ve bu şekilde jeostratejik bir üstünlük elde etmektir.¹⁵ Yunanistan'ın ve tabii ki Rumların bu Enosis çabalarına karşı Kıbrıs Türkleri ve Türkiye ise haklarını savunma ve beka mücadelesi vermektedir.

Türkiye'nin batı sahilleri Edremit körfezinden Kaş Burnu'na yani tamamen Yunanistan'ın stratejik kuşatmasına maruz kalmıştır. Bu şekilde Ege Denizi kıyıları Yunanistan tarafından egemenliği altındaki adalar vasıtasıyla kuşatılan Türkiye, halihazırda güney sahillerinden rahatlıkla denizlere ulaşabilmektedir. Bu sebeple güney sahillerinin çok yakınında olan Kıbrıs Adası Türkiye'nin güvenliği açısından büyük öneme sahiptir. KKTC'nin fiili varlığının devamı her ne pahasına olursa olsun korunmalıdır. Eğer KKTC'nin varlığı fiili ve hukuki olarak sona ererse, Türkiye güneyden de kuşatılmış olacak ve sıcak denizlerle irtibatı kesilecektir.¹⁶ Türkiye Kıbrıs'ta sahip olduğu garantörlük hakkını koruduğu müddetçe KKTC'nin varlığı fiili ve hukuki varlığını savunabilir, bununla paralel olarak Doğu Akdeniz'de ekonomik ve askeri yönden söz sahibi olmaya devam edebilir.

Mustafa Kemal Atatürk, güney sahillerinde düzenlenen bir tatbikat esnasında, Kıbrıs'ın Türkiye'nin güney kıyılarının güvenliği açısından taşıdığı önemi ve Türkiye'nin düşmanı olan bir ülkenin kontrolü altına girmesi halinde güney kıyılarının savunulmasının tehlikeye düşeceği hususunda tatbikata katılan kurmay subayları uyarmıştır. Atatürk subaylara; *“Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk Kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir?”* sorusunu yöneltmiştir. Subayların açıkladığı görüş ve önerileri dinledikten sonra, haritada Kıbrıs Adası'nı 'ı göstererek, *“Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için çok önemlidir”* ikazında bulunmuştur.¹⁷ Atatürk'ün bu ikazı şunu açıkça göstermektedir ki Türkiye'nin, güvenliğinin korunması

¹⁵ Yurdakul, a.g.e., s.5-6.

¹⁶ M. Necati Özfatura, a.g.e., s.22.

¹⁷ Yakan Cumalıoğlu, “Kıbrıs Türklerinin Bağımsızlık ve Özgürlük Mücadelesi”, **Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ks.3, Haz.: İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efeğil, HD Yayıncılık Matbaacılık Tanıtım Ltd. Şti., Ankara 2001, s.20.; Erginöz Akçora, “Kıbrıs Türkünün Bağımsızlık Mücadelesi ve Rumların Türklere Uyguladıkları Katliam”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı 179, s.36.

açısından Kıbrıs'ın düşman bir ülkenin hakimiyetine geçmesine seyirci kalması ve buna müsaade etmesi mümkün değildir. Bu yüzden Türkiye'nin gerekli olduğu takdirde tereddütsüz bir şekilde savaşı göze alabileceği açıkça görülmektedir.

Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün, 2004 yılı Nisan ayında Genelkurmay Karargahı Orbay Salonu'nda düzenlediği basın toplantısında, Kıbrıs'ın öneminin iki temel esasa dayandığını; “Bunlardan birincisi; Türkiye Cumhuriyeti'ne ve TSK'ya Garanti Antlaşması ile yüklenen Kıbrıslı soydaşlarımıza sağlamak zorunda olduğumuz güvenlik sorumluluğudur. İkincisi ise, İttifak Antlaşmasında açıkça ifade edildiği üzere, Kıbrıs'ın, Türkiye'nin güvenliği açısından taşıdığı stratejik rolün önemidir...” şeklinde açıklamıştır. Özkök ayrıca, bu iki temel esasın devamlılık arz ettiğini, Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'deki istikrar ve dengenin ancak bu sayede sağlanabildiğini belirterek Kıbrıs'ın Türkiye'nin güvenliği üzerindeki etkisine ve Türkiye'nin Kıbrıs'ta üstlendiği uluslararası sorumluluklarına dikkat çekmiştir. Özkök bu basın toplantısında GKRY'nin Garanti Antlaşmasına aykırı olarak AB'ye üye olması kararı ile ilgili de “Aslında bu kararlar Doğu Akdeniz'deki siyasi durumun ve güvenlik dengelerinin bozulacağı da kimseye yeterli seviyede anlatılamadı”¹⁸ diyerek Rum kesiminin AB'ye girişinin hukuki olmadığını ve bölge güvenliği açısından istikrarsızlık yaratacağını vurgulamıştır.

Öte yandan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı vasıtasıyla Kafkasya, Orta Asya ve Hazar petroleri ile doğal gazı İskenderun körfezine gelmekte ve buradan da dünyaya pazarlanmaktadır. Irak petrolü, yine buraya akmaktadır. Türkiye'nin bu bölgede denize dökülen sularının da inşa edilecek yükleme istasyonları vasıtasıyla Orta Doğu ülkeleri ve Kıbrıs'a aktarılması planlanmaktadır. Gelişen İskenderun ve Mersin limanları Türkiye'nin ithalat ve ihracatında önemli bir rol oynamaktadır. GAP ile birlikte yaşanacak üretim patlaması, bu limanlardan dünyaya pazarlanacaktır.

II.2. Kıbrıs'ın Türkiye'nin Ekonomik Çıkarlarına Etkileri

Kıbrıs Türkiye'nin güvenliğinin yanı sıra ekonomik çıkarlarının korunması açısından da önemli bir konuma sahiptir. Kafkasya, Orta Asya ve Hazar bölgesi ile Irak Kerkük bölgesinde üretilen petrol boru hatları vasıtasıyla İskenderun körfezine getirilerek buradan dünyaya pazarlanmaktadır. Bölge ile ilgili diğer önemli bir husus da Türkiye'nin ithalat ve ihracatında önemli rol üstlenen İskenderun ve Mersin limanlarıdır.

¹⁸ Hürriyet Gazetesi, “Orgeneral Özkök'ten Uyarı”, 13.04.2004. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/orgeneral-ozkokten-uyari-38592074> (erişim 21.07.2022)

“Yüzyılın enerji projesi” olarak nitelendirilen ve resmi açılışı 2006’da yapılan Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı ile başta Azeri petrolü olmak üzere, Hazar Bölgesi’nde üretilen petrol Azerbaycan, Gürcistan üzerinden Adana’nın Ceyhan ilçesindeki Haydar Aliyev Deniz Terminali’ne taşımakta ve buradan da tankerlerle dünya pazarlarına ulaştırmaktadır. Taşıma kapasitesi yıllık 50 milyon ton olan bu hattın toplam uzunluğu 1776 km olup bunun 1076 km’si Türkiye topraklarından geçmektedir. Türkiye’deki kısmı BOTAŞ International tarafından işleten BTC hattından 2 Haziran 2006’dan başlayarak, Mart 2022 tarihine kadar, 3 milyar 813 milyon varil ham petrol tankerler ile dünya pazarlarına ulaştırılmıştır. Sevk edilen tanker sayısı ise 5 bindir.¹⁹

Diğer bir önemli enerji hattı da 1976 yılında işletmeye alınarak ilk tanker yüklemesi 1977 yılında yapılan, Irak-Türkiye (Kerkük-Yumurtalık) Ham Petrol Boru Hattı’dır. Boru hattının ham petrol taşıma kapasitesi yıllık 70,9 milyon tondur. Yine Türkiye açısından son derece önemli olan Türkiye’nin çıkardığı petrolün Hatay Dörtyol ilçesindeki terminale taşınması ve deniz tankerleriyle rafinerilere ulaştırılması maksadıyla 1967 yılında inşa edilen Batman-Dörtyol ham petrol boru hattıdır. Türkiye’nin ilk ham petrol boru hattı olan bu hattın yıllık kapasitesi 4,5 milyon tondur.²⁰ Bu önemli enerji nakil hatları göstermektedir ki İskenderun Körfezi Türkiye açısından son derece stratejik bir bölgedir. Türkiye’nin askeri yönden Doğu Akdeniz’deki hareket serbestliğinin yanında ekonomik çıkarları açısından da büyük önem taşımaktadır.

1950’li yıllarda İngiltere’nin Kıbrıs’ın yönetimini devredeceği tartışmalarının yapıldığı dönemde Birleşik Krallık Başbakanı olan Macmillan’ın Kıbrıs Adası ile İskenderun Körfezi’nin önemine ilişkin sarf ettiği şu sözler son derece dikkate değerdir: “...Az kişi Kıbrıs’ın gerek bizim gerek Türkiye için taşıdığı önemin farkında. Gerçek şudur ki, Kıbrıs Adası’nı kim elinde bulundurursa, İskenderun Limanı’nı ve Türkiye’nin arka kapısını kontrol altına alır.”²¹ Bu sözler de Kıbrıs’ın Türkiye açısından taşıdığı önemi ve Türkiye’nin neden Kıbrıs’taki etkinliğinden ödün vermesinin mümkün olmadığını çok net ortaya koymaktadır.

Türkiye’nin Mersin bölgesinde denize dökülen sularının da inşa edilecek yükleme istasyonları vasıtasıyla Orta Doğu ülkeleri ve Kıbrıs’a aktarılması projeleri Kıbrıs’ın jeostratejik

¹⁹ Anadolu Ajansı, “Bakü-Tiflis-Ceyhan’ın Ham Petrol Sevkiyatında 5 Bin Tankere Ulaşıldı”, 31.03.2022. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/baku-tiflis-ceyhanin-ham-petrol-sevkiyatinda-5-bin-tankere-ulasildi/2551056> (erişim 22.07.2022)

²⁰ BOTAŞ, “Ham Petrol”. <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/ham-petrol/13> (erişim 22.07.2022)

²¹ Somuncuoğlu, a.g.e., s.129.

önemini artıran diğer bir husustur. Dünya su günü nedeniyle, 2012 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı'nın hazırladığı "Küresel Su Güvenliği" raporunda, temiz suyun yakın gelecekte savaşlara neden olabileceğine dikkat çekilerek, su ve su kaynaklarının ülkeler arasında gerginliklere neden olabileceği belirtilmiştir. Amerikan istihbarat birimlerince de gelecek 10 yıl içinde kuraklık, küresel ısınma ve taze su eksikliği yüzünden Dünya'da su savaşları yaşanabileceğine ilişkin rapor hazırlanmıştır. Türkiye, İran ve Suriye'den geçen Fırat ve Dicle nehirleri de su nedeniyle gerilimlere sebep olacak bölgeler arasında belirtilmiştir.²²

Dünya üzerinde su kaynaklarının giderek tükendiği ve su yüzünden çatışmaların çıkmasının beklendiği ortamda hayata geçirilen "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Su Temin Projesi" Türkiye'nin Kıbrıs'a verdiği önemi gösteren ve Kıbrıs'taki etkinliğini artıran önemli bir projedir. 7 Mart 2011'de başlayan ve 2015 yılı Ekim ayında yapımı tamamlanan proje yaklaşık 1 milyar 600 milyon TL'ye mal olmuştur. Türkiye tarafında Anamur Dragon Çayı üzerinde inşa edilen Alaköprü Barajında depolanan su Türkiye tarafı 23 km, deniz geçişi 80 km (66,5 km askılı borulu sistem) ve KKTC tarafı 3 km olmak üzere toplam 106 km uzunluğundaki hat ile KKTC'de inşa edilen Geçitköy Barajı'na aktarılmaktadır. KKTC'ye yılda 75 milyon metreküp su ulaştırılması ve bu suyun 37,76 milyon metrekübünün içme-kullanma ve sanayi suyuna, geriye kalan 37,24 milyon metrekübünün sulama suyuna tahsis edilmesi planlanmıştır.²³ Bu proje Türkiye'nin KKTC'ye desteğini artırarak devam ettireceğini ve bu yöndeki kararlılığını gösteren önemli bir adımdır.

Kıbrıs Adası'nın çevresinde 2010'da 8 milyar varillik petrol ile 3,5 trilyon metreküplük doğal gaz rezervlerinin keşfedilmesi²⁴ günümüzde Kıbrıs Adası ve çevresinin stratejik önemini daha da artırmıştır. Kıbrıs Rum kesiminin, Doğu Akdeniz'deki doğal zenginlikler üzerinde Türk tarafının haklarını yok sayarak, tek taraflı adımlar atması, bölgedeki krizi tırmandırmıştır. GKRY'nin bölgede 19 Eylül 2011 tarihinde sondaj çalışmalarına başladığını açıklamasının ardından Türkiye, 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile "Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması" imzalamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığınca, konuya

²² Vatan Gazetesi, "Su Savaşları 2022'de Başlıyor", 23.03.2012. <https://www.gazetevatan.com/gundem/su-savaslari-2022-de-basliyor-438732> (erişim 22.07.2022)

²³ Kıbrıs Postası, "TC'den KKTC'ye Su Temin Projesi, 1 milyar 600 milyon TL'ye Mal Oldu", 15.10.2015. https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n173756-tcden-kktcye-su-temin-projesi-1-milyar-600-milyon-tlye-mal-oldu (erişim 22.07.2022)

²⁴ CNN TÜRK, "Doğu Akdeniz'de Neler Oluyor: Kıbrıs'ın Çevresinde 3,5 Trilyon Metreküp Doğal Gaz Var". <https://www.cnnturk.com/turkiye/dogu-akdenizde-neler-oluyor-kibrisin-cevresinde-3-5-trilyon-metrekup-dogal-gaz-var> (erişim 28.05.2022)

ilişkin anlaşma, “Türkiye ile KKTC’nin Akdeniz’deki kıta sahanlıklarının bir bölümünü, uluslararası hukuka uygun olarak ve hakça ilkeler dikkate alınarak belirlenen 27 coğrafi koordinatın birleştirilmesiyle elde edilen bir çizgi ile sınırlandırmaktadır. Anlaşma Kıbrıs Türklerinin, aynen Kıbrıslı Rumlar gibi Ada’nın kıta sahanlığının tümü üzerindeki meşru, eşit ve ayrılmaz haklarını da dikkate almaktadır”²⁵ açıklaması yapılmıştır.

Türkiye, GKRY’nin AB’ye üyeliğini de koz olarak kullanarak tek taraflı yapmış olduğu girişimlere karşı oldubittiyi önleyici ve Kıbrıs Türklerinin haklarını koruyucu yönde adımlar atmaktadır. Bu kapsamında 2011 yılı sonunda, KKTC Ekonomi ve Enerji Bakanlığı ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) Genel Müdürlüğü arasında imzalanan, “Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşımı Sözleşmesi” ile TPAO’ya ada etrafındaki deniz ve kara parsellerinde, 7 adet deniz ruhsat alanı ve 2 adet kara ruhsat alanında hidrokarbon arama ruhsatı verilmiştir.²⁶ Yapılan anlaşma gereği TPAO, GKRY tarafından arama ruhsatı verilen yabancı petrol arama şirketleriyle aynı yasal statüde faaliyet göstermeye devam etmektedir.

Türkiye’nin ekonomik çıkarlarını korumaya yönelik kararlı tutumunu taviz vermeden devam ettirmektedir. 6 Ağustos 2020’de imzalanan Yunanistan ve Mısır arasındaki Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Anlaşması karşısında, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Yunanistan ve Mısır arasında imzalanan MEB Anlaşması ile ilgili yaptığı açıklamada, “İmzalandığı açıklanan sözde deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması, Türkiye ve Libya’nın kıta sahanlığını ihlal ettiği için yok hükmündedir. Bu anlayışımız, sahada ve masada ortaya konacaktır.”²⁷ sözleriyle Türkiye’nin bu konudaki kararlılığını ortaya koymuştur.

GKRY’nin Kıbrıs’ta enerji kaynaklarını işletilmesiyle ilgili Türkiye’nin münhasır ekonomik bölge olarak ilan ettiği alanlarda dünyanın büyük şirketlerine petrol ve doğalgaz arama ruhsatı vermesi girişimleri Türkiye tarafından kararlılıkla engellenmektedir. İtalyan ENİ şirketine ait “Saipem 12000” gemisinin, Türkiye’nin münhasır bölge olarak kabul ettiği 3. parselde 2018 Şubat ayı içerisinde doğalgaz arama girişimi, Bölgede Akdeniz Kalkanı Harekatı’nı icra eden Türk Donanması’nın 10-22 Şubat tarihlerinde bölgede sualtı cihazı

²⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “No: 216, 21 Eylül 2011 Türkiye – KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması”. https://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_kkctc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr (erişim 23.07.2022)

²⁶ Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, “Yurt Dışı, KKTC”. <https://www.tpao.gov.tr/kkctc> (erişim 23.07.2022)

²⁷ Kıırım Haber Ajansı, “Yunanistan ve Mısır MEB Anlaşması, BM’de Yayınlandı”, 25.12.2020. <https://qha.com.tr/haberler/guncel/yunanistan-ve-misir-meb-anlasmasi-bm-de-yayimlandi/288651/>(erişim 22.07.2022)

yedekleme faaliyeti yürüteceği belirtilerek engellenmiştir.²⁸ Türkiye'nin bölgedeki ekonomik haklarını koruma konusunda kararlı duruşu olumlu sonuç vermektedir.

Türkiye ile Libya arasında 27 Kasım 2019'da imzalanan "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası", Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile imzaladığı anlaşmadan sonra bu konudaki ikinci önemli hamle olmuştur. İmzalanan muhtıra 2020 yılının Ekim ayında BM tarafından da tescil edilmiştir. Hakkaniyet ilkesini dikkate alan ve uluslararası hukuk kuralları gözetilerek hazırlanan anlaşma, iki ülkenin de Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini korumaya yöneliktir. Söz konusu anlaşma, GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın tek sahibi gibi davranarak ve hakkaniyet ilkesine aykırı bir şekilde, 2003 yılında Mısır'la, 2007'de Lübnan'la, 2010'da da İsrail'le deniz yetki alanını sınırlandırmaya yönelik yaptığı anlaşmalara güçlü cevap niteliği taşımaktadır.²⁹ Rum-Yunan ikilisi Enosis'i gerçekleştirerek Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi dar bir kıyı şeridinde sıkıştırmayı hedeflemektedir. Türkiye'nin bu girişimlere göz yumması mümkün değildir.

SONUÇ

Anadolu kıyılarına çok yakın bir mesafede olan Kıbrıs Adası'nın Türkiye'ye karşı açık açık düşmanca tutum sergileyen Yunanistan'ın hakimiyetine geçmesi Türkiye'nin güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturacağı açıktır. Bu da kabul edilemeyecek bir durumdur. Rum-Yunan ikilisi halen Enosis hedeflerinden vaz geçmemekte ve Kıbrıs Türklerinin haklarını tanımak istememektedir. Kıbrıs meselesi bu yüzden hala çözüme kavuşturulamamıştır.

Bölgenin önemini ekonomik açıdan artıran, Kıbrıs Adası'nın çevresinde keşfedilen hidrokarbon enerji kaynakları, Doğu Akdeniz Bölgesi'ni ya bir iş birliği alanına dönüştürecek ya da gerginlik nedeni olarak uluslararası bir sorun haline dönüşerek bölge güvenliğini tehlikeye düşürecektir. Doğu Akdeniz'de bulunan doğalgazın su yüzüne çıkarılması ve Avrupa'ya taşınmasının en kestirme yolunun Türkiye olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kıbrıs sorununa kalıcı ve kabul edilebilir bir çözüm bulunabilirse İsrail ve Kıbrıs gazını birleştirip Türkiye üzerinden Avrupa'ya sevk edilmesi en kısa ve en ekonomik yöntem

²⁸ Aydınlik Gazetesi, 23.02.2018.

²⁹ Anadolu Ajansı, "Türkiye-Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanları Anlaşması, Doğu Akdeniz'de Dengeleri Değiştirdi", 27.11.2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-libya-arasindaki-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-dogu-akdenizde-dengeleri-degistirdi/2057661> (erişim 23.07.2022)

olacaktır. Ayrıca böylelikle Türkiye'nin ihtiyaçlarının kolay ve daha ekonomik olarak karşılanması mümkün olacak ve Türkiye de enerji koridoru haline gelecektir.

Türkiye'nin güvenliği ve ekonomik çıkarlarının korunabilmesi için Kıbrıs'ta kalıcı ve Türklerin haklarını koruyacak adil bir çözümün sağlanması gerekmektedir, bunun da ancak KKTC'nin bağımsızlığının uluslararası alanda tanınması ile mümkün olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Akçora, Ergünöz, "Kıbrıs Türkünün Bağımsızlık Mücadelesi ve Rumların Türklere Uyguladıkları Katliam", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı 179, İstanbul 2009, s.35-62.

Atun, Ali Fikret, **Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği**, Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği Yayını, Lefkoşa 2001.

Anadolu Ajansı, "Bakü-Tiflis-Ceyhan'ın Ham Petrol Sevkiyatında 5 Bin Tankere Ulaşıldı", 31.03.2022. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/baku-tiflis-ceyhanin-ham-petrol-sevkiyatinda-5-bin-tankere-ulasildi/2551056> (erişim 22.07.2022)

Anadolu Ajansı, "Türkiye-Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanları Anlaşması, Doğu Akdeniz'de Dengeleri Değiştirdi", 27.11.2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-libya-arasindaki-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-dogu-akdenizde-dengeleri-degistirdi/2057661> (erişim 23.07.2022)

Bilge, A. Suat, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Türkiye Sovyetler Birliği Münasebetleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası, Cilt:1 (1919-1973)**, Haz.: Mehmet Gönlübol vd., Ankara Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yay.: 558, Ankara, 1987, s.337-386.

BOTAŞ, "Ham Petrol". <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/ham-petrol/13> (erişim 22.07.2022)

Bozkurt, İsmail, "Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", **Avrupa Birliği Kışkırtıcılığında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ks.2, Haz.: İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efeğil, HD Yayıncılık Matbaacılık Tanıtım Ltd. Şti., Ankara 2001, s.9-15.

CNN TÜRK, “Doğu Akdeniz’de Neler Oluyor: Kıbrıs’ın Çevresinde 3,5 Trilyon Metreküp Doğal Gaz Var”. <https://www.cnnturk.com/turkiye/dogu-akdenizde-neler-oluyor-kibrisin-cevresinde-3-5-trilyon-metrekup-dogal-gaz-var> (erişim 28.05.2022)

Cumalıoğlu, Yakan, “Kıbrıs Türklerinin Bağımsızlık ve Özgürlük Mücadelesi”, **Avrupa Birliği Kışkırtıcılığında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ks.3, Haz.: İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efegil, HD Yayıncılık Matbaacılık Tanıtım Ltd. Şti., Ankara 2001, s.16-20.

Hürriyet Gazetesi, “Orgeneral Özkök’ten Uyarı”, 13.04.2004. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/orgeneral-ozkokten-uyari-38592074> (erişim 21.07.2022)

Serter, Vehbi Zeki **Kıbrıs’ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2008.

Somuncuoğlu, Sadi, **Sorularla Belgelerle Kıbrıs-Çözüm mü? Çözülme mi?**, Zembil Basımevi, Ankara 2003.

Tamçelik, Soyalp, **Kıbrıs’ın İngiliz İdaresine Geçışı (1878-1919)**, KKTC Cumhurbaşkanlığı Basımevi, Lefkoşa 1997.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, “Yurt Dışı, KKTC”. <https://www.tpaogov.tr/kkctc> (erişim 23.07.2022)

Erdal Yurdakul, **Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılaplarının Kıbrıs’ta Uygulanması**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2002.

KKTC Enformasyon Dairesi, “Coğrafi Bilgiler”. <https://pio.mfa.gov.ct.tr/cograf-bilgiler> (erişim 18.07.2022)

Kıbrıs Postası, “TC’den KKTC’ye Su Temin Projesi, 1 milyar 600 milyon TL’ye Mal Oldu”, 15.10.2015. https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n173756-tcden-kktcye-su-temin-projesi-1-milyar-600-milyon-tlye-mal-oldu (erişim 22.07.2022)

Kırım Haber Ajansı, “Yunanistan ve Mısır MEB Anlaşması, BM’de Yayımlandı”, 25.12.2020. <https://qha.com.tr/haberler/guncel/yunanistan-ve-misir-meb-anlasmasi-bm-de-yayimlandi/288651/> (erişim 22.07.2022)

Özfatura, M. Necati, “KKTC’de Bizans Oyunu”, **Yeni Kuvayı Milliye Dergisi**, S 7, İstanbul 2003, s.22.

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, “T.C. Dışışleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili Açıklaması (1 Mayıs 2004)”. https://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-_1-mayis-2004_.tr.mfa (erişim 20.07.2022)

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, “No: 216, 21 Eylül 2011 Türkiye – KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışışleri Bakanlığı Basın Açıklaması”. https://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr (erişim 23.07.2022)

Vatan Gazetesi, “Su Savaşları 2022’de Başlıyor”, 23.03.2012. <https://www.gazetevatan.com/gundem/su-savaslari-2022-de-basliyor-438732> (erişim 22.07.2022)